

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies duodecimus, decimus tertius et decimus quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1868

De S. Mona Episcopo Mediolanensi In Insubria.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71232)

A

DE S. MONA EPISCOPO MEDIOLANENSI

IN INSUBRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D

AUCTORE
G. H.

ANNO CCXLIX

Acta antiqua
primorum
Episcopato-
rum Medio-
lanensium.

B

C

Datam a Majoribus nostris tom. 3 Martii in Prætermis ad diem xxv ejusdem mensis fidem, qua Acta S. Monæ hodie danda polliciti sunt, liberaturi, lectori hæc sistimus una cum Henschenii in illa Commentario, quem ille ita exorsus ac prosecutus est: Diem xxv Martii, sacratissimi Jesu Christi Incarnati et pro salute nostra in cruce mortui mysteris celebrem, suo etiam ex hac vita decessu, aut subito pro Christi nomine martyrio, varii Sancti illustrarunt. Ex quibus primo loco accedit S. Monas, urbis Mediolanensis episcopus, qui VIII Kalend. Aprilis, vita hac mortali relicta, æternam et immortalam est assecutus. Acta ejus et aliorum primorum Antistitum descripsimus ipsi Mediolani ex codice Ms. Bibliothecæ Ambrosianæ signato littera P. et numero 246, cui inscripta erant ista verba: Codex venerandus ob antiquitatem 800 annorum. Sed quis et quo tempore illa verba inscripserit, non liquet. Hujus codicis pars altera vetustiori caractere, et pergamenti forma majori quam prior, post narratum S. Barnabæ in urbem Mediolanensem adventum, ita exorditur sanctorum hujus urbis Episcoporum Vitas: Nunc vero ab ipso Anatelon tempore usque ad hæc, quæ in præsentem decurrunt, secula, gressus licet pendulo, styli hujus excursus dirigam, quem nisi tu, Præsul excellentissime, dexteram extendens benedicas et acuas, callis asperitate retensus incedet per devia. Et mox ab Anatelone, a S. Barnaba ibi ordinato episcopo, inchoatur historia et filonusquam interrupto deducuntur Acta subsecutorum episcoporum, SS. Caii, Castriani, Calimeri, Monæ, et Materni. Hujus ultimi Acta sed hinc inde contracta, leguntur etiam apud Mombrinium cum hac utrobique clausula: In caelo reposuit sudores suos. Nam etsi hic opera ejus videntur, isthic operum merita transierunt. Cum dein diem et tempus mortis auctor signasset, more solito concludit ita scripturam: Regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Galesinius in Notis ad XII Octobris appellat Volumen pervetustum Basilicæ Ambrosianæ. Auctor sane vetustus est, et qui cum Vita S. Materni videtur absolvisse primum designati a se operis librum, primam Ecclesiæ sub ethnicis imperatoribus ætatem complexum; qui utinam coeptum opus ad sua usque secula perduxisset, aut saltem nomen expressisset ejus, quem excellentissimum Præsulem appellat; qua tituli granditate dubitavimus aliquando, num ætas auctoris indicetur ad usque septimum Christi seculum vel etiam octavum referibilis. Quia tamen ejusmodi titulus nullius seculi usu communi receptus fuit, sed libera auctoris

usurpatione adhibetur hoc loco, sicuti ab aliis scriptoribus quandoque alii adhibentur tituli extra consuetam formam vagantes, nihil obesse puto, quo minus etiam seculo sexto vixerit et scripserit auctor, quem dicerem fuisse S. Datum, postea Mediolanensem episcopum XXVI, si satis constaret, quod passim dicunt recentiores, eum scripsisse decessorum suorum Vitas. Fuit autem Datus ordinatus episcopus anno DXXX, et obiit DLII, XIV Januarii, quo colitur et Acta dedimus. Quisquis fuit, qui opus inchoavit, eo vixit tempore, quo Mediolanæ urbis Præsulibus perrari adscripti erant, quibus non usque ad grandævitate terminus vitæ præsentis decucurrit, quod nescio, an ultra seculum VI commode possit extendi.

2 Antiquam S. Monæ ad xxv Martii venerationem post dicta Acta confirmat pervetustum Martyrologium ecclesiæ cathedralis S. Mariæ in urbe Atrebatensi, quod ab annis octingentis aut forsitanongentis scriptum est, et ex genuino Martyrologio Bedæ desumptum et auctum, uti alibi ostendimus. In hoc ergo codice ista verba habentur: Et depositio confessoris Christi et episcopi Monæ. Quam venerationem ad Atrebatenses delatam fuisse ex aliis ecclesiæ Gallicanæ et potissimum Mediolanensis ritualibus Fastis, nemo non videt. Quia tamen solemnitas Dominicæ Incarnationis et Annuntiationis Angelicæ ad Deiparam Virginem diem hunc sibi vindicat, videtur commemoratio S. Monæ in diem sequentem delata, et vel hinc dubitatum, quo die vita sit functus S. Monas. Certe VII Kalendas Aprilis morti assignant Acta seu Tabula Archiepiscoporum Mediolanensium anno 1584 et postea excusa, Breviarium Mediolanensis ecclesiæ, jussu S. Caroli Borromæi editum, et cum iis Joannes de Deis in Successoribus S. Barnabæ, Franciscus Besozzius in Historia Pontificali ecclesiæ Mediolanensis, Placidus Puccinellus in Zodiaco ejusdem ecclesiæ, Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ et alii. Ast Carolus a Basilica S. Petri Josephus Ripamontius in Historia Ecclesiæ Mediolanensis relinquunt indecisum, num diem VIII aut VII Kalendas Aprilis extremum habuerit, post quos omnes melius Ughellus asserit eum VIII Kalend. Aprilis volasse in caelos: quod ex prædictis manifestum est. His non obstantibus, secuti usum Mediolanensis ecclesiæ, Vitam ejus distulimus in præsentem XII Octobris, quo nunc colitur occasione translati corporis.

3 Locum sepulturæ S. Monæ suo tempore fuisse incognitum scribit auctor Vitæ num. 10. At quando fuerit inventus, non satis constat. Alcadius apud Puccinellum ita habet: Clam sepulcro illatus, quod ita veritus profanorum furorem moriens mandaverat,

Cultus in antiquis Fastis 25 Martii; an etiam 26 Martii?

E

F

Corporis translatio an aliqua facta anno 826; num primo facta anno 1050 die 12 Octobris?

AUCTORE
G. H.

verat, lateretque adhuc incognitus, nisi se ipse Eriberto longo tempore successori, res mira! nocte id monstrasset. *At diu ante Eriberti tempora, qui seculo XI floruit, asserit Ripamontius lib. 9, pag. 585.* Angibertum Pusterlam, primum hoc nomine episcopum, qui non ultra sextum mensem in ea pastorali vigilia vixit, transtulisse S. Monæ ossa ex obscuro tumulo, in eam sedem, quæ digna tanti Viri reliquiis esset. *Joannes de Deis et Ughellus solum habent,* Angibertum in decentiorem locum transtulisse S. Monæ reliquias. *Ughellus annum assignat dccxxvi [sed eum obiisse dcccxxiii ostendit Papebrochius in Catalogo post brevem 12 mensium episcopatum.] In Tabula seu Actis Archiepiscoporum dicitur corpus S. Monæ archiepiscopi ab Angisberto in ecclesiam S. Michaelis ad Domum translatum. At Besozzius asserit translatum ad ædem S. Vitalis: quod alii cum Alciato tradunt anno mxxx ab Eriberto sive Ariberto aut etiam Euberto archiepiscopo factum; et Tabula sive Acta Archiepiscoporum ista habent:* Heribertus corpus S. Monæ archiepiscopi Mediolanum in ecclesiam B. Vitalis martyris transtulit. *Alii ob nominum viciniam Angiberti et Ariberti sive Heriberti, arbitratur nullam fuisse factam sub Angiberto translationem, sed solum sub Heriberto. Ita Carolus a Basilica S. Petri.* Sancti hujus, *inquit,* corporis inventionem et translationem legi Eriberti archiepiscopi tempore circiter annum Domini mxxx, arbitrorque ejus festum, quod ecclesia Mediolanensis celebrat iv Idus Octobris, ex ea translatione esse. *Ad quem diem Breviarium Mediolanense in Lectione III ista habet:* Ejus corpus primo ab Euberto archiepiscopo ad ecclesiam S. Vitalis translatum iv Idus, Octobris, quo die illius celebritas agitur. *Illud ad diem dictum observavit Molanus in Auctario Usuardi his verbis:* Mediolani translatio S. Monæ archiepiscopi. *Galesinius in Notis ad hunc diem asserit,* Translationem celebrari, et longum ex Actis encomium tradit: *refertur etiam in hodierno Martyrologio. Romano citatis in Notationibus Galesinio et Tabulis Ecclesiæ Mediolanensis. Idem facit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, affirmans celebrari Translationem.*

C

Alia translatio facta a S. Carolo Borromæo, in ejus Vita descripta a Carolo a Basilica Petri.

4 *In eadem citati Breviarii Lectione dicitur S. Monæ corpus deinde a S. Carolo Cardinali S. Prædix archiepiscopo in basilica metropolitana solemniter Translationis celebritate pie honorifice reconditum. Eam solemnitatem sub finem lib. 3 de Vita S. Caroli Borromæi accurate describit Carolus a Basilica Petri, qui eidem interfuit, quam inde decerptam hic damus:* Erat inter basilicam SS. Naboris et Felicis et Ambrosianam, alia S. Vitalis nomine dicata, quæ Faustii basilica putatur, de qua etiam apud S. Ambrosium mentio est. Ab ea titulum parochiæ Carolus cum amovisset, mox etiam ei persuasum est, ut eam monachis Ambrosianis concederet: prius tamen inde exportandum putavit corpus veteris archiepiscopi Mediolanensis Monæ sub altari conditum, cujus memoria in ecclesia Mediolanensi colitur pridie Idus Octobris. Atque die Translationis dicto, qui post Nonas Februarii consequeretur, quo die prima erat Supplicatio ad S. Ambrosium ob Ju-

*imo quarto

bilæ memoratam præparationem, misit vesperi, qui locum recognosceret, et, quæ opus erant, pararet: nocte accessit ipse. Ibi arca lapidea, quæ in terram defossa erat, aperta, post precationem stola collo inducta ad sepulcrum abjectus singillatim ossa illa veneranda extrahebat, et in arca serico panno intus ornata, tacitus menteque in sancti Patris meritis defixa componebat, astantibus canonicis nonnullis, linea veste indutis, qui pio operi inserviebamus, et aliis item presbyteris diaconisque præsentibus, quorum quidam lacrymas præ animi suavitate gaudioque tenere non poterant. Arca deinde cum ossibus posita super altare, nocturnas preces ad Sancti honorem accommodatas primo recitavimus; post etiam, quæ diei illius erant addidimus: inde cum essemus profecti, canonici alii successere, et post eos alii, ut tota nocte ex sacris institutis essent, qui ibi vigilarent et precarentur. Mane, his peractis, quæ ad supplicationem pertinebant, ex Ambrosiana basilica ad corpus venimus, quod ornatissimo feretro humeris portandum erat. Carum onus subiere in anteriore parte Carolus et episcopus Salamina, in posteriore duo præcipua dignitate canonici vicissim succedentes, usque ad majorem ecclesiam portavere, sacris et pretiosissimis indumentis ornati omnes. Multos jam dies cælum nubibus erat pluviusque perturbatum; at cum efferretur sacrum corpus, magna omnium lætitia et admiratione, serena clarissimaque luce fulsit. Clerus universus hymnos psalmodias ad rem accommodatos per choros musice cantabat: tubarum sonus frequens ciebat pios animorum motus: senatus sectabatur, multitudo præterea infinita, luminum vis innumerabilis. Cum ad ecclesiam majorem ventum esset, feretro in altari posito, Carolus de Sancti laudibus sermonem habuit. Toto die convenit populus ad beati Parentis reliquias venerandas, imo agnoscendas, cum vel ejus nomen plerique ignorarent: tum magno studio coronis sibi ad precandum paratis, religionis causa feretrum tanti curabant. Vespere verbis ab episcopo Salamino ad populum apposite factis, magno concursu in subterraneam ædem corpus delatum est.

D

E

F

5 *Hæc Carolus a Basilica S. Petri in Vita S. Caroli, qui in Vita S. Monæ breviter, et in nonnullis aliter narrat, ut videatur operæ pretium etiam hic addere. Sic ergo scribit:* Carolus archiepiscopus ejus transtulit in basilicam majorem vi Idus Februarii MDLXXVI feria iv. Etenim cum pridie ejus diei locum, ubi corpus erat, archiepiscopus per presbyteros recognovisset, ipse accessit hora tertia cum aliquibus canonicis, inter quos ego quoque fui: sancta ossa ex marmorea arca extraxit, et in lignea arcula sericis pannis vestita composuit, in qua illa portanda erant: ibique ad octavam horam precibus vacans, moratus est, reliquo tempore canonicis ceteris distributo, quo vicissim sacras eodem loco vigiliis agerent. Mane autem, cum Jubilæi Romani gratia, eo anno huic urbi a Gregorio XIII Pontifice concessi, ad ecclesiam Ambrosianam archiepiscopus cum clero ecclesiæ majoris processisset, mox ad Translationem celebrandam accessit. Sustulere augustum fere-

aliter ab eodem narrata in Vita S. Monæ.

A feretrum a parte posteriori Carolus archiepiscopus et Hieronymus tunc Famagustanus, nunc Bergomensis episcopus (quem summus Pontifex ad hanc provinciam visitandam ex instituto legaverat) ab anteriori digniores, qui tunc ex clericis ecclesiae majoris reperti sunt. Ita universo clero procedente, comitante senatus, ceteris Ordinibus cunctoque populo Mediolanensi, cum omnia hymnis vocum tubarumque cantu personarent, canonici vicissim succedentes ad ecclesiam majorem sacras reliquias portaverunt: cum etiam ex tristi et nebuloso caelo repente jucunda serenitas apparuisset. Cum autem eo die toto super altari fuisset, mirabili concursu populos continenter convenit eas venerans, et aliquid, quod vel exteriora arca attingisset, reportare gestiens. In confessione deinde ejus ecclesiae sanctum corpus repositum fuit, et cum ceteris reliquiis postea a Carolo episcopo sub altari diligentissime conditum.

B *An exstruxerit basilicam S. Petro unde familia a Basilica Petri cognominata?*

6 Ripamontius lib. 2, pag. 85, indicata S. Monae veneratione, ista addit: Comitatur publicos honores privata familiae unius alacritas, quae suum nomen ad Monam non dubitat referre, sic perhibendo; cum civitatem in parochias Pontifex divinus ille describeret (ut infra num. 5 dicitur) magnam ipsi fuisse curam atque sollicitudinem, uti proprium et separatam una quaeque parochia templum haberet: quam sollicitudinem, quia vir pius, unde ipsi originem ducant, adjuverit, ultro datis aedibus, quae vel opportunitate loci, vel amplitudine ac laxitate commodum extruendo templo spatium praebent, ideo concessum ejus hominis generi ac stirpi, ut cognomentum obtinerent ex ejus nomine Sancti, cui aedes illa consecraretur. Ea Principi Apostolorum consecrata et dicata, largitoris nepotes a Basilica-Petri appellari coeptos esse: inde manere sibi vetustam appellationem, parente et auctore Mona, qui familiae pietatem hoc munere sit remuneratus. De hac appellatione, quam apud Joannem de Deis repererat, ista scribit Carolus a Basilica-Petri: Omittere in animo habebam, quod in libello Romae edito de Successoribus S. Barnabae ad hujus sancti Viri elogium additum est, sed adductus sum, ut apponerem multis rem gratam me facturum sciens, et tamen judicio doctorum virorum esse examinandam. Hoc autem libellus habet: Primus in urbe Mediolanensi ecclesiam in honorem B. Petri Apostoli dedicavit, et in ea publice Euangelium Jesu Christi praedicavit. A quodam enim cive Christiano ei domus oblata est, in qua basilica Petri fundatur, et in memoriam istius pie et sanctae oblationis, illius civis successores decreto episcopi et Christianorum postea nobiles a Basilica-Petri dicti sunt.

C *An fuerit ex Burra gente prognatus?*

7 Verum quia silent antiqua Acta, neque alia monumenta proferuntur, nequimus satis assentiri, uti neque iis, quae Ripamontius adjungit: Nec minor, inquit, circa Monae ipsius originem ambitus et gloria Burræ genti. Est ea gens Mediolani litteris et armis antiquitus inter primas: nomen ex Burro amne, qui Astensem agrum interfuit, creditur accepisse: lapides et monumenta Christi natalibus antiquiore esse testantur. Opes ei fue-

rant magnae et immensum auctae, donec solita calamitate dissidioque carperetur una moles in plura membra. Haec igitur in multas hodie discreta familias et propagata gens asserit atque vindicat sibi totum Monam haud magis certo cognitionis jure, quam quo prisca et extra memoriam omnem posita majorum nomina clarissima quaeque domus vindicant item ac tuentur. Non tamen desunt argumenta Burris, e quibus ego illud minime fuerim aspernatus. Curia picta non obscuri nominis pagus est in agro Mediolanensi, corrupta et contracta, ut assolet, voce Corbetam hodie vulgus appellat. Is pagus antiqua sedes ac possessio gentis, nobilem habet aedem, divo Victori sacram, addito canonicorum ordine, adsignatis ad cultum agris constante fama, Monam eos agros et ea monumenta constituisse de suo patrimonio ac censu. Cum igitur in eos agros et in ea sacerdotia gentile jus obtineat Burrum nomen, cur non et e Burrorum gente Monam fuisse conditorem assentiamur? Sed haec et alia, utcumque tandem accepta fuerint, in exiguo ponam discrimine. Haec Ripamontius; et sequuntur Paulus Morigia lib. 1 de Nobilitate Mediolani cap. 5, alique plures. Quia vero apud Tacitum lib. 12, 13 et 14 Annalium memoratur Burrus Afranius Praefectus Praetorio, Neronem imp. ad excubias palatii comitatus, Rector imperatoriae juventutis, multarum rerum experientia cognitus, a Nerone in consilium occidendae matris accitus; ad laudem S. Monae, si diceretur ex hac familia prognatus, putavit et scripsit Puccinellus in supra citato Zodiaco. Verum si solidae adderentur probationes, major apud lectorem fides reperiretur. Nos contenti eximiis ejus virtutibus, has nobilissimae Burrorum genti ad imitandum proponimus.

8 Hactenus Henschenius, exceptis tamen iis, quae sub num. 1 finem de aetate auctoris, qui de situ civitatis Mediolanensis seu potius de episcopis Mediolanensibus scripsit, dicta sunt, quae Papebrochium habent auctorem. Certum quidem est, eum esse antiquum, cum librum illum annosum vocet Landolphus Senior, seculi XI scriptor, apud Muratorium Rerum Italicarum Scriptorum tom. 4, pag. 77. At quem Papebrochius seculo circiter VI exaratum putavit, Muratorius, eo quod quaedam in eo occurrant, quae seculo VI nondum nata videntur, ad seculum IX aut X ejus originem refert: verum neque hinc certi aliquid confici potest, cum fieri possit, ut in librum illum hinc inde intrusa sint aliqua postmodum, quae a textu primigenio aberant. Et sane codicem illum corrupte scriptum esse, nec interpolationis vitio carere, apparet vel ab ipso ejus exordio, ubi legitur: Amplitudinis vestrae, o beatissime Praesul, Anatalonis religiosissimo jussu sollicitor. Cum tamen nullus Mediolani exstiterit hujus nominis praesul, praeter Anatalonem, primum Mediolanensem episcopum, cujus certe jussu ad scribendum illius auctor non appulit animum.

9 Dubium pariter erat, cum Henschenius scribat, quo tempore prima S. Monae translatio facta fuerit, aliis sub Angiberto, aliis sub Heriberto id factum statuentibus: at typis postmodum edita fuit Muratorii diligentia Arnulphi Mediolanensis Historia, qui tom. 4, Rerum Italicarum Scriptorum

AUCTORE
G. H.

E

J. B.
Observantur
quaedam

F

in hactenus
dicta.

pag.

AUCTORE
J. B.

pag. 13 ea de re ad hunc modum scribit: Illius (Arnulphi, cui proxime successit Heribertus anno 1019) tempore sancti confessoris Monæ revelatae sunt reliquiae in ecclesia S. Vitalis iuxta sanctum Naborem. Fuit autem Arnulphus hic citatus, ipsi Heriberto æqualis, uti ipsemet mox prodit apud Muratorium laudatum pag. 14, sese deinceps scripturum aiens, quæ videndo cognoverat, ac Heriberti res gestas continuo explanare aggrediens. Ex hujus itaque auctoris testimonio, S. Monæ, si non solemnibus translatio, certe reliquiarum ejus inventio sub Arnulpho statuenda est, quamquam factum fortasse fuerit, ut sub Arnulpho primum quidem inventæ, sed sub Heriberto proximo ejus successore dein fuerint ritu solemniori translatae. Denique de die, quo ex hac vita migravit, non una omnium, ut num. 2 dictum est, sententia est: Henschenii opinionem, qua eum VIII Kal. Aprilis, seu XXV Martii obiisse statuit, confirmat Calendarium Sitionianum Rerum Italicarum Scriptorum tom. 2, part. 2 a Muratorio editum anno 1726, scriptum vero, ut censet, ante annos septingentos, quod geminam S. Monæ mentionem facit, alteram ad diem XII Octobris, quo colitur; alteram ad diem XXV Martii his verbis: Et depositio S. Monæ archiepiscopi.

B

* Nota 2.

VITA

Ex pervetusto Ms. Mediolanensi.

CAPUT I.

S. Monæ ortus, studia, diaconatus, episcopatus.

S. Monas, ortu nobilitas a S. Calimero ecclesiasticis studiis informatur,

a

b

c

Sancto Calimero a de hujus mundi inevitabili stadio ad cælestis Regis obsequium destinato, quis ei successor eligi debeat, vel quis sanctissimi viri meritis adæquari valeat, sollicite perquirunt. Postremo cunctus pariter clerus videlicet et populus in Portiana b ecclesia coadunatus, instantissime cœli supplicat Dominatorem, ut suæ familiæ votis clementissimus bonorum largitor occurrat illico, et Patronum cœlitus ex sacerdotali seu levitico gradu unum, suæ plebi opportunum, inter reliquos decentissimum, et suis aspectibus dignissimum, pro sua pietate designet. Erat eo tempore vir admirabilis, Monas nomine, summæ sanctitatis, patientiæ quoque insuperabilis, pudicitiae vero inviolabilis; unus eorum, qui diaconorum in præfata ecclesia fungebatur officio. Altior equidem cunctis fere in clero stirpis origine, sed non inferior cordis humilitate; præstantior apud homines consularibus c fascibus, sed longe excellentior apud Deum leviticis functionibus. Hunc benedictæ recordationis S. Calimerus ab ipsis pene cunabulis sublatus, ecclesiasticæ disciplinæ studiis informaverat. Ubi namque in absolutos loquendi modos balbutientis

pueruli lingua prorupit, confestim a devotissimis progenitoribus sacris delegatus est altaribus: moxque tenelli infantis ora Davidicis imbuta canticis, divinis perpetim laudibus dedicantur: dignissime scilicet ut lingua sacras promulgatura leges, sacro primum cantui manciparetur.

2 Ibidem igitur sanctissimi Viri studiis institutus, et deambulando, ut dictum est, de virtute in virtutem, ad diaconatus fastigium, Deo favente, perductus est. Erat videre in eo magnum juvenili sub pectore virtutum omnium incrementum. Caritatis namque gratiam si perperderes, nil simile uspiam fore diceres; at vero si humilitatis ac patientiæ sustinentiam perspiceres, omnibus inferiorum ac viliorum putares. Rursum si prudentiæ acumen, et animi ejus industriam considerares, cunctorum philosophorum superatam ab ipso scientiam fatereris; itemque si mitem ac simplicem cerneres, nullum simpliciorum illo ac mitiorem morari uspiam affirmares. Qui mox ut paternarum facultatum hæreditario juri succedens, potestative uti prædiis visus est: ex majori parte venditis et ipsorum in pauperes pretiis optime profligatis, reliqua suæ matri ejus etiam excubitor erat, donavit ecclesiæ, ut eorum sumptus confratrum usibus et suis necessitatibus communis existeret. Ipse autem nec diaconio sponte unquam frui, nec minimis cujuslibet munis potiri voluit.

3 Hunc itaque tunc temporis inter cæteros totis precibus interpellantem ac cordis gemitibus in interiori homine, quo divina electio prospicit, lacrymabiliter Præsulis et Pastoris proprii absentiam suspirantem, Christus Jesus sua censura dignum Pontificalibus infulus patere cunctis fecit in Ecclesia constitutis. Nempe finitiss, quos non voce, sed mente unusquisque apud se fidelium diu profuderat precatibus canticisque psalmodiarum, quæ more solito, priusquam immaculati Agni Corpore litaretur et Sanguine, decantarent, dum fidelium cœtibus eadem sanctificata porrigeret, subito fertur aureo quodam et inopinato virore d circumfusis, et velut nubis umbraculo, ita repentino splendore vallatus. Tum vero stupefacti, quibus videre hujusmodi miraculum contigit, S. Monam in extasi raptum alterutris innuunt, ac nube cava speculantur amictum e. Quid multa? Fit tandem ingens videntium concursus atque una conclamantium: Dignus honore Monas. At ille pavefactus ad clamorem eorum, et, quid apud se ageretur, ignorans, attonitis paulisper arrectisque auribus adstitit. Cunctis hinc inde modeste acclamantibus et idipsam cum gravitate congeminantibus: Dignus honore Monas. Ac veluti æquoreo jactis in gurgite retibus, piscandi quidem arte periti, sed ignari captionis incertæ pavidos continent ad gaudia sensus, donec in superficie positi certis cognoscant auspicia signis. Quæ ubi evidenter animadverterunt, conclamant trepidi; et, glomeratis in unum naviculis, delphinos ingentes, vel quidquid illud est, marinarum copiarum immanes cum sagena prædas recollectis ruderibus ad littus pertrahunt: qua in littus exposita, jam non timidi sed jocundi admodum tollunt confusi jubilum in commune

clamor,

D

diaconus ordinatur, virtutibus exornatur, bona paternam in pauperes et usus Ecclesiæ distribuit:

E

pro electione episcopi Deum orantibus, distribuens Eucharistiam, apparet nube candida amictus: dignus episcopatu assumatus.

d

F

e

CAPUT II.

*Labores in episcopatu. Conversi ethnici.
Heretici refutati.*

A clamoris, cuius ad cœlum echo consonum littora curva reciprocant: haud aliter præmonstrato cœlitus, quod anxie præoptaverat, futuri Antistitis indicio, plebs gratulabunda fidelis immenso nimium plaudit tripudio Pastoris inventi, et velut quadam sagena, orationis intentæ vinculis capti, affectu, nequit ullatenus exsatiari: sed, donec ad sacrum sanctæ benedictionis protrahat apicem, domum nec ad horam discedere cupit.

se indignum
asserit sed
tandem pre-
cibus alio-
rum cedit.

4 Tum vero ubi persensit, quid intenderent cuncti, quidve acclamarent attoniti, reluctari nimium nimiumque, et intimo pectore alta trahens suspiria, immeritum sese atque inofficiosum obstinatissime profiteri. Enimvero id eis facilius persuaderi non poterat: quippe qui strenue gratiam Viri ab ineunte ætate fructificantem optime nossent, præsertim cum signo divinitus propalato eum indubitata fide episcopali cathedra dignissimum didicissent. Quid ergo faceret, quo se verteret, cœpit pavidus astuare. Tandem in se reversus fraternisque inflexus precibus, ut suam ipsorum necessitatibus officinam ad cuncta dapsilis non negaret, ipsam quoque annuentis Domini circa se bonitatem evidenti miraculo declaratam sollicite perpensaret, postremo non suis, sed proximorum utilitatibus Christi Jesu magisterio informati consulere deberet, diu multumque ingemiscens permisit fieri, quod Dei arbitrio credidit adoriri f.

B

f

ANNOTATA.

a S. Calimerus obiit circa annum 191, XXI Julii, a cuius obitu sedes vacavit anno et medio, ut hujus Acta habent.

b Hanc exstruxerat S. Castritianus, dicti Calimeri decessor, et Portianam appellavit ob impensas sumptusque collatos a Portio clarissimo viro, filio Philippi a S. Caio tertio Episcopo Mediolani conversi una cum S. Vitali, patre SS. Gervasii et Protasii. Coluntur S. Caius XXVII Septembris et ejus successor Castritianus I Decembris.

c De ejus familia supra actum.

d Viror pro colore viridi seu viriditate. Ita Apuleio Amnium fluores et pratorum virores dicuntur. Est, qui malebat nitorem legi debere. Posteriores scriptores cœleste aut divinum lumen exposuerunt.

e Addit Flamma apud Puccinellum hanc ab angelis tunc vocem prolatam: Monas ex voluntate Dei et non judicio humano est vester Episcopus et Pastor.

f Puccinellus hanc ab eo orationem asserit recitatam: Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, et simul in terra fiat voluntas tua, sicut in cœlo. Ponderus, quod a benigna tua manu super debiles humeros meos suscipio, non recuso: nam scio, omnipotentiam tuam esse infinitam, quæ me in periculo sustentabit, animosque addet ad tibi serviendum in regendis ac pascendis hisce tuis ovibus.

Ordinatus igitur sparsam hac illac persecutionis instantis tempestate Christicolarum plebiculam aggregans illico, et dulcibus cibus fessas amœnus Pastor oves recreans, ad ovile proprium revocavit: cunctosque in tribus ecclesiarum ordinibus, quos fortuito casu vorax meridiani solis æstus absumperat, subrogavit, propriis quibusque officiis delegatos. Exinde circumquaque positos pagos, oppida, castellaque peragrans maximas idololatriæ prædas Sponsæ Christi ac reginæ reportabat Ecclesiæ. Et jam non tantum Mediolanensibus civibus, sed universis etiam pastor is operam dabat Liguribus a, prædicando sedule et Euangelicam sementem indifferenter largus fœnerator omnibus commodando, baptizando passim quoscumque suaserat, et Christi populum censor illustrissimus recensendo, profana demum toto conamine destruendo, et Christi sacraria dedicando, adeo ut non parva multitudo vicanorum, oppidanorum seu agricolarum Christi per eum signaculo signaretur: quorum aliquanti, collatis præsidii ac necessariis sumptibus subministratis, S. Monam, ut paræcias b institueret, postulabant. Tum ille altiore consilio fidei Christianæ profuturum intelligens assensit, ac, distributis magistris promulgatisque ministris, fidelium votis optime satisfacit. Et tam ipsorum instantia, quam ejus propensiori cura (qui passim singulorum quorumcumque non modo nobilium, sed et mediocrium, lixarumque et proscriptorum numerositatem ad Christianam libertatem atque ingenuitatem admittere non cessabat) quotidiana idololatriæ damna, et Dei Ecclesiæ, quæ per orbem totum diffusa erat, ingentia fiebant emolumenta quotidie: crescebatque hæc indies et illa nihilominus annullabatur. Omnis namque labor tunc et studium Dei sacerdotibus ac magistris Ecclesiæ inerat, ut quantopere satagerent, a dæmoniæ servitutis jugo gravissimo hominum genus eruere, et Christi suavissimo levissimoque perpetim felicia colla submittere. Non emere aut vendere prompti, more illo primitivæ Ecclesiæ inconvulse detento, quæque habebant, communi libentissime usui exponebant. Hinc factum est, ut diversis ad hanc institutionem velut piscium generibus Dominico reti attractis, variis quoque domus Dei abundaret edulis; et non jam proceres solum ac magistri, sed ipsa quoque subjectiora ac despiciabiliora plebium conventicula, sacrosanctis imbuta doctrinis, quasi quibusdam aspersa salibus, ignique sancti Spiritus torrefacta, et in Ecclesiæ corpus trajecta, superno palatui suavissimos sufficerent sapor.

Ob persecu-
tionem dis-
persos revoca-
vit: prædica-
vit etiam
Liguribus:
novas paræ-
cias insti-
tuit: pluri-
mos conver-
ti proceres
et plebeios:

a

E

b

F

6 Has de optimis sanctis Matris Ecclesiæ institutis, quæ in tempore fuerant exorta bonorum doctrina magistrorum sub compendio re-

citatis

EX MS.
MEDIOLA-
NENSI.
advigilat
contra hostes
animarum
hæreticos,
Valentinum,
Cerdonem et
alios,

B

c d

C

pro illis et
imperatoribus,
ut convertantur.
curat preces
fundi. Octo-
genarius erat
in conversione
Philippi imperato-
ris.

citatis, ad proposita recurrit intentio. Sancto igitur Mona pastoralibus officiis insignito, atque optimo gregis Domini custode, in commisso fideli, repositæque non incredulo mercedis, circumstrepentium undique luporum insidias solite per sibi commissa ovilia præcaventi, hostis humanæ salutis lædendi aditum facile nancisci nequibat. Qui licet olim, percusso, ut solet, Pastore, ejusdem disperserit oves, rursus tamen, alio restituto, pertinaciores ac sollicitiores invenit, quam si nunquam antea pervasisset. Demum cum non solum in subjectis quibusdam Ecclesiæ Catholicæ membris, verum etiam in Romana arce, principali dumtaxat totius corporis parte hæreticorum perniciosæ scabies ebullire cœpisset, et cessante ad tempus procella persecutionis, malorum ac putrium membrorum lethalis aura multos tabo inficiens, ipsius veterinosi ac lubrici draconis horrendo incitata flatu spiravisset, in ea, de qua sermo est, Matris Ecclesiæ compage; præfati sanctissimi Pastoris vigilantia et boni medici industria, Christo opitulante, obtinuit, ut nemo de sibi subjectis lederetur, aut si forte quis in aliquo læsus, nemo periclitaretur. Erat namque inter fratres humilis, inter persecutores elatus; suis mitis, adversariis terribilis; Christo subjectus, diabolo erectus. Jam tum Valentinus et Cerdo *c*, Ebion, Cerinthus *d* et alii complures veritatis inimici, diversis in locis zizaniarum dolo pura Verbi Dei semina macularant, et areas Dominicæ adulterini lolii admixtione fœdarent. Sed vir Dei Monas cum coevis atque confratribus suæ metropolis gremio constitutis, more vigilantis agricolæ, excutere ac perturbare de suorum collegio manipulorum mala semina procurabat. Imo, ut Pastor eximius, insidiatores Christi clamoribus simul atque insectationibus anticipans, longius effugabat, commonens et instruens suos sequaces cum hujusmodi nullam habere communionem. Quin imo sicubi aliquos forte ipsorum obvios habuissent, digna invectione refellere et cominus perurgendo prosternere.

7 Pro quibus tamen, ut clementissimi pedisequus Magistri, generales cunctorum fidelium fieri debere supplicationes sedulo commonebat; nec solum pro his, sed et pro Romani orbis principibus, quos male sueta dæmonum potius, quam deorum servitus miserabiliores quibuscumque lixis inhonestis famulatibus subjugatos et peccatorum nexibus alligatos effecerat. Multa siquidem se detineri molestia, cur tanto carerent gratiæ munere, qui totius pene orbis muneribus decorati, cunctarumque rerum Domini putarentur, palam cunctis voce libera fatebatur. Illud jugibus votis, illudque se nocte dieque precari, ut, uni saltem ex omnibus augustæ dignitatis principibus Dei veri ac vivi concessa fidelitate per Dominatorum omnium, quod spe certa, fide integerrima expectaret ac crederet universorum in hoc facto lætificarentur corda fidelium, confusa, velut decet, cæca superstitione infidelium. Hinc evenit, ut, secundum quod psalmographus vates de Deo nostro ait, voluntatem timentis se faceret et oratione servi sui exaudiret Omnipotens: nempe, ut ferunt, qui illud paterna nosse traditione potuerunt, octogenarius ferme eo erat tempore, quo

Philippus *e*, Christianissimus imperator, primus ex augustis Christi jugo sua colla submittere et crucis trophæum Romani imperii decrevit fore munimentum.

8 Sed si quis mirum ducat aut credibile putandum dissuadeat, quinque tantum ad ea usque tempora Mediolanensi ecclesiæ antistites præfuisse, cum in Romana Sede vigesimus post Apostolos tunc temporis degeret vir Deo fidelissimus Papa et Martyr Fabianus *f*; perpenset, quicumque ille est, occultum et investigabile dispensantis Dei iudicium, cur istis prolixiora vitæ curricula contulerit, illis vero breviora. Istos ad suorum profectum fidelium licet inferioris gradus diutius servatos, longo conflictu adulescens, ad triumphum victorum Agmini sociarat, ad ultimum ut emeritorum laborum Senes multis postmodum essent norma vitæ exemplarque militibus; illos autem, summos videlicet primates et duces spiritualis certaminis, quanto fortius in procinctu Christianæ fidei dimicantes, tanto ad cœli palatium ocus properantes, victrici laurea redimitos secum perenniter regnare concesserit. Neque enim aliter decuit, quam ut in tam præcellenti Pontificalis cathedræ throno vicissim continuatimque sibi succedentes Ecclesiæ totius Rectores universum suis orbem monumentis repleret; a quibus et certandi audaciam et prædicandi constantiam, triumphique quoque reportandi fiduciam ceteri sumerent ecclesiarum principes et magistri. Et cum quis ad liquidum humani lance iudicii, caussam tanti examinis trutinare nequirit, exclamet, necesse est cum Apostolo et dicat: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus et investigabiles viæ ejus! Veruntamen ut certo certius noverit, integram nos annorum seriem deprompsisse præsentis pagina materiæ, sciscitetur veterum scriptorum annales diligenti indagine, eorum, qui Olympiades *g* priscorum temporum actusque Beatorum solliciti descripsere, et inveniet me non aliter, quam in his compereram, posuisse: alioquin tacere, quam falsa dicere, decrevissem. Non solum vero istiusmodi miranda superni Arbitri dispensatio apud antiquos quoscumque ac primæ Christianitatis cultores, verum etiam apud modernos pari libra frequentius accidisse patenter agnoscitur; dum et in Romanæ arcis Pontificibus brevioris vitæ cursus et vixdum ad primi Pastoris mensuram pertingens decernitur, et Mediolanensibus Præsulibus perrari adscripti sunt, quibus non usque ad grandævitatem terminus vitæ præsentis decurrit. Age ergo hujus, quem quinto post primum loco fuisse in præfata urbe signavi: cujus vitam moresque Apostolicos succincte, sed plena veritate digessi, quis sit exitus, explicetur: ut cœptæ navigationis expeditio, stante clementius Austro, ad destinatas perveniat oras.

ANNOTATA.

a Alciatus apud Puccinellum: Vicos, inquit, castra et præfecturas per Insubriam Liguriamque oppida omnia lustravit, ut in his aberrantes populos

D
e

Quintus so-
lum Episco-
pus tempore
S. Fabiani
Pontificis.

f

E

Rom. cap.
11, 33.

g

F

A populos veram religionem doceret, exemplo suo hortaretur. *Additur ex Ms. Castillionensi*, tum fidem tradidisse populis Orobiis in montibus Comensibus et primum portasse sanctæ Crucis labarum et sacrum Baptisma Alpinis gentibus degentibus Seprii, Villæ, Biergi et Lagi ab ipso de Monate cognominati, ac Seprii templum in honorem Salvatoris construxisse.

b *Breviarium Mediolanense* : Mediolanum parochiis distinxit, easque certis terminis defini- vit, quarum unicuique sacerdotes adscripsit.

Joannes de Deis : Primus more Pontificum Romanorum Mediolanum parochiis distinxit. *Ughel- lus* : Civitatem divisit in parochias centum et quindecim [sed exaggerato enormiter earum numero, ut recte in Vita S. Monæ ait Saxius *.]

* Nota 3.

c *Valentinus et Cerdo* suas hæreses cæperunt circa annum 153; eorum errores passim noti ab *Epiphano* et aliis describuntur.

d *Ebion et Cerinthus* fuerunt primo seculo, contra quos S. Joannes suum Evangelium scripsit ac divinitatem Christi ostendit. Erant ergo adhuc hæreseon reliquiæ, quas destruxit S. Monas; et ita *Alciatus* habet: Vigebant tunc quamplurimi, Valentini et Cerinthi opiniones secuti, quas de hominum pectoribus expellere sacratissimus Vir conabatur.

B

e *Philippi utriusque, patris et filii, virtutes Christianas descripsit Henschenius xx Januarii ad S. Fabiani Pontificis Vitam § 3, 4 et 5: sed num Philippus vere Christianus fuerit, res est admodum dubia.*

f *Vigesimus erat post S. Petrum, ut hic notatur: et ex iis septem sancte mortui sunt aut martyrio affecti, eo tempore, quo Episcopus vixit S. Monas, et sunt hi Sancti: Eleutherius, Victor, Zephyri- nus, Callistus, Urbanus, Pontianus et Anterus.*

g *Ita ad annos Olympiadum digessit Eusebius Chronici partem posteriorem, et usus plerumque scriptorum erat.*

sua clemens annuit familiæ. Noveritis autem maximam in hoc facto Christiani nominis ortam inimicis invidiam. Quin etiam totius bonitatis æmulum gravibus atque atrocissimis livoris anti- qui stimulis concitatum exsuscitatis irarum furiis illico bellum ab eo ciendum a: iterumque cruces, clades ac dira pœnarum exitia Christi fidelibus atrocius solito, et supra, quam credi potest, ipsius instinctu nequissimo ingerenda. Sed vos illa metuere nolite, nolite pavescere. Immensa quidem contra Dei Ecclesiam incendia, mille nocendi artium magister excitaturus est, sed velocius extinguenda, ingruente desuper rore celestis misericordiæ b.

10 Cumque paucillum conticuisset, perpedit adstantes pro his, quæ dixerat, non modice perturbatos; ac flexo in orationem, quia id loci eos stare contigerat, poplite, aliquamdiu precibus incubuit, pro suorum constantia filiorum patrem Domini Jesu interpellaturus. At hi, qui præsentibus aderant, plurimum obstupere, quod sermonis ipsius c efficaciam nulla interruperit rei gestæ dissonantia. Ex illo enim solo venerari amplius aut excoli a credentibus, sed etiam in- super metui ab incredulis cepit: qui eum non sine divino Numine tantam prædicendi futura obtinuisse fatebantur scientiam: nam et ob id eum magno Deo Apolline satum adstruere non dubitabant: eo quod esset totius prudentiæ, excepta Christianitate, perspicuus inquisitor. Erat enim Vir Domini omnibus ad se convenien- tibus ita affabilis, ut esset mitibus simplicibus- que dulcis affatu, blandus alloquio; solertioribus vero solertissime disertus atque ad apposita ir- refragabiliter prudentissimus: hoc ipsum quoque orationis loco ducens, si infirmis fratribus opem suæ exhortationis tribueret. Sciebat namque, quia, sicut scriptum esset, ut diligamus Domi- num Deum, ita præceptum est, ut diligamus proximum *. Quæ duo quamdiu in corpore man- sit, ita convulse retinuit, ut eandem usque ad senectam divinis officiis vigilantiam, eadem suo- rum necessitatibus fratrum ad ultimum usque momentum vitæ curam impenderet; sicque per annos circiter quinquaginta novem d pastorale onus pari mentis et corporis constantia suffe- rens, nunquam a sibi commisso vacavit obse- quio, fœnerando videlicet auditorum mentibus credita sibi talenta et famelicis gregibus Verbi Dei pabula ministrando.

11 Et jam tempus erat, de quo sapientissi- mus Salomon ait: Tempus mittendi lapides et tempus recolligendi. Tempus, inquam, erat, quod, ædificium illius cœlestis Hierusalem red- integrandum, et vivi lapides, qui per orbem dispersi erant tetragonum, recollecti viritim et angulari lapidi reconsignati, semper mansuræ Dei domus æternæ in cœlis compaginantur, nunquam amplius dispergendi. Quod Vir Deo dilectus intelligens, satagebat pro viribus puris- simam sui cordis efficere margaritam, cupiens ocyus dissolvi et esse cum Christo. Siquidem ad annum usque Philippi septimum, qui et ultimus, cujus ante meminisse, contigit, ad multorum profectum fuerat reservatus. Convocatis ergo fi- liis in Christo et fratribus, indicat resolutionis

EX MS. MEDIOLA- NENSIS.

a

b

Petita Deo perseveran- tiam suorum æstimatus ab iis et in- fidelibus: perfectus in caritate Dei et proximi: fuit 59 annos episcopus.

c

E

* *Matt. cap. 19, v. 19.*

F

* *Muratorius legit 49.*

d

Anno ultimo Philippi im- peratoris sancte mori- tur et sepeli- tur apud de- cessores epi- scopos.

CAPUT III.

Præparatio ad mortem, felix obitus.

C

Ob Philip- pum impera- torem con- versum gra- tias agit Deo; prædicit fu- turas perse- cutiones.

Igitur agnita, ut præfatus sum, Christiani Au- gusti fidei plenissimæ perceptione, beatissi- mus Antistes admodum lætus efficitur, et dans laudes immenso Deo, his, oculis lacrymis suf- fusus, sermonibus inft: O mira potentia Crea- toris! O præferenda pietas Redemptoris! ejus nutui cuncta facultas subest! Implesti, Domine Jesu, quod te indubitata fide sedulus exorabam. Implesti quod te cito impleturum tuis sæpissime clientulis repromittebam. Implesti, quod me prædicente, perfidorum vesania deridebat. Jam nunc lætus mortem operiar, quæ ut polliceri dignatus es, vitæ porta fiet sine fine mansuræ eis, qui te Dominum pura mente dilexerunt et quæsierunt. Et conversus discipulis assisten- tibus ait: Lætamini, inquit, carissimi, et totis piæ vocis Deum nostrum laudate præconi- niis, quia non est oblitus orationis nostræ, sed

Tomus VI Octobris.

EX MS.
MEDIOLA-
NENSI.

suæ diem appropinquasse, et, ut secum orationibus comitarentur, admonet: cum quibus orans flectensque genua, velut in soporem, ita est resolutus in mortem, vel magis in vitam, quæ sola vere vita dicenda est. O ineffabilis gratia meriti! O admirabilis vocatio properantis! Nam ne forte gloriosi Senis anima tempestate turbaretur post paululum secutura, solemnitate Domini, quam diu præstolata fuerat, lætanter vidit et ingredi meruit. Tunc universi, qui aderant, admiratione maxima rapti de tam subitaneo beati Viri obitu, in extasim pene delapsi sunt; videntesque eum, cujus ante modicum spatium benedictione solita dulcique osculo pacis, quod indifferenter quibuscumque de clero vel plebe libere solitus erat assidue, refocillati quodammodo ac jocundati fuerant, inopinata vocatione sublato ex corpore, quid mirari, quidve dolere, quid etiam gaudere deberent, anxii pectoribus hæsitabant. Tandem aliquando in lacrymas resoluti, mixtis interdum singultibus ingemiscens, tollunt Patroni sui funus recens, et illud prædecessorum ejus tumulis adjungunt. Qui locus usque nunc mortalibus manet incognitus *e*, pro eo maxime, quod tunc ob nefandas persecutiones Sanctorum occulte corpora sepulture mandabant. Unde accidit, ut longe patentibus annis loca venerandæ memoriæ fidelium exciderint: tantoque fiunt celebrati mutæ *f* clariora, quanto non humana, sed divina fuerunt indagine revelata. Obiit autem vir Domini memorandus præsul Monas octavo Kalend. Aprilis.

25 Martii.
g
h i k l

12 Fuit autem temporibus Severi *g*, Antonini, Macrini *h*, Aurelii *i*, Alexandri *k*, Maximi *l*, Gordiani et Philippi principes, qui, ut præfatus sum, primus ex Augustis Christianum nomen suscepit, servavit et coluit. Quo non post multum temporis velut quodam nitido Augustalium primitiarum manipulo ad cœleste horreum delato, et felici nimium dignitate de terreno et volatili ad supernum et perenne regnum transvecto, exhorruit inimicus humani generis, tantæque prærogativæ cumulo invidit: illico Romani agri superficiem sterili et urenti replevit urtica: qua ingravescente spiritualium agricolarum quaquaversum incendium exurebantur vestigia, et quieti operam dare nequaquam patiebantur. Emersit etenim post Philippum vesanus Decius per tyrannidem Cæsaris successor effectus: qui sui decessoris odio stimulatus, toto conamine Dei domum conatus est funditus evertere. Primum nempe non quoslibet Christianorum, sed ipsos maxime ecclesiarum præsules jussit interficere: tum deinde vario pœnarum generi quasi exosam cœlo terraque proturbare Christiani nominis religionem, deorum templa restitui, Dei ecclesias destrui, altaria sacrosancta profanari ac pollui. Putares ipsam imperio ejus cessisse majestatem, et suis ultra vernaculis subvenire non posse. Extemplo a paganis Christi cultores diversissimis tormentis prosterni cernentibus insultari ubique et reclamari videres: Ubi est Deus eorum? Sed Deus noster in cœlo sursum, in cœlo et super terra omnipotens, non passus est diu despici a perfidis. Quin imo cœlestem, ubi voluit, pharetram exeruit et sui nominis inimicum non

totis duobus annis *m* in male prærepto principatu exactis cum filiis pariter enecatam, Romano apice vitæque privavit *n*.

ANNOTATA.

a Innuit necem utrique Philippo inferendam, ac mox sub Decio imperatore dirissimam persecutionem commovendam, in qua S. Fabianus Papa martyrium subiit.

b Indicatur breve imperium Decii, 30 scilicet mensium, quot non imperarunt successores Gallus et filius Volusianus, omnes misere, interfecti; [sed tota hæc oratio S. Monæ afficta videtur.]

c Orationis, contemplationis, aut cum Deo colloquii aut, ut mox dicitur, vigilantia in divinis officiis.

d Ab anno scilicet 193 ad 249, uti legere est in Catalogo, quem mense Maio illustravimus; hic autem moventur difficultas, quod septimo imperii anno dicitur Philippus cum filio interemptus, sed auctor habet pro se Eusebium in Chronico, cujus ista sunt: Ῥωμαίων ἑξαδικευσεν ὁ Φίλιππος ἔτη ζ'. Quæ ita vertit S. Hieronymus: Romanorum [imperator] xxiv regnavit annis vii. Ita vetustissima Mss. varia, quæ apud nos exstant. Ut autem septimus annus reperitur, primus statuendus est Apriano et Papo Coss. quando, ut Julius Capitolinus in Gordiano III scribit, Imperium Philippo mandatum est, jussumque a militibus, ut Philippus cum Gordiano quasi tutor ejus pariter imperaret. Et res manifesta redditur ex Constitutionibus utriusque, datis Peregrino et Æmiliano Coss. et relatis in codice Justiniani. Ac primo certum est viii Idibus Januariis et ipsis Idibus Januariis Gordianum vixisse ex L. Ea quidem lib. 9, tit. 2; et L. Quotiens pluribus lib. 6, tit. 10. Et imperasse eisdem Coss. II Idus Martias Philippum constat ex L. Instrumenta ad jus. lib. 3, tit. 42. Iterum (quod contra Onuphrium et alios maxime notandum est) Gordianum vii Kalendas Maii adhuc vixisse liquet ex L. Ea demum ab emancipatis lib. 6, tit. 20.

Hinc inferendum Philippum interemptum anno sexto imperii post necem Gordiani regnantis, ac septimum eum annum esse incluso primo, quo una cum Gordiano regnavit, uti hic auctor cum Eusebio, Hieronymo aliisque numerat ejus annos. Secundo, contra Onuphrium in Commentario in lib. 2 Fastorum, constat, Gordianum non mense Martio mortuum esse, nec solum regnasse annos 5 et menses 6, sed, ut Capitolinus asserit, imperasse sex annis; cui imperium delatum est, cum eclipsis solis esset anno 238, die II Aprilis, et adhuc superfuit anno 244 die xxv Aprilis, postea barbære a Philippo occisus.

e Quo tempore inventum fuerit ejus corpus, vide num. 9 Commentarii prævii.

f An legendum; futuræ?

g Severus cepit, anno 193, I Junii, et Getam filium etiam Augustum nominavit.

h Antoninus Caracalla creatus anno 211, uti Opilius Macrinus anno 217.

i Aurelius Antoninus Heliogabalus creatus anno 219.

k Et hic dicitur M. Aurelius Servus Alexander anno 221 factus imperator.

1 Ma-

A 1 *Maximus et cum eo duo Gordiani anno 235 imperarunt, quibus omnibus interemptis successerunt Balbinus et Pupienus cum tertio Gordiano, qui solus a 11 Aprilis anni 238 imperavit, quibus si adjungantur duo Phillipi, censendus est S. Mo- nas vicisse in episcopatu cum 17 imperatoribus sive augustis aut cæsaribus.*

m Scilicet post coeptam in Christianos persecu- tionem. De annis et persecutione egimus Februarii § 1 ad Acta S. Agathæ pag. 595.

n Recentiori manu erat adscripta hæc formula in Acta Sanctorum sæpius occurrens: Regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et glo- ria in secula seculorum. Amen.

DE S. DOMNINA MARTYRE

ANAZARBI IN CILICIA.

Ex Menologiis Græcis.

C. B.

SUB
DIOCLETIANO.

B
Sanctæ ab
homonymis
distinctio,

Cognomines S. Domninæ sanctæ numero plu- res, vel ob fsum pro Christi nomine san- guinem, vel ob insignem vitæ sanctimoniam ecclesiæ tum Occidentalis, tum Orientalis inscriptæ Fastis, secum multebrem decorarunt: in his fuere S. Domnina, quæ una cum sanctis aliquot virginibus Interamnæ in Italia martyrii palmam adeptæ, ad diem XIV Aprilis sacris Fastis inscripta et in Opus nostrum illata est. Altera, ad diem I Martii nostro itidem Operi inserta, etsi quidem martyris coronata haud fuerit, vitæ certe sanctimo- nia Syriam illustravit. Tertia Antiochiæ pro fide oc- cubuit, coliturque x Julii. Quarta S. Domnina una cum SS. Bernice et Prodoce in Syria martyrium passa est, de qua consule Opus nostrum ad diem IV Octobris. Quinta vero, die XXIII Augusti culta; at- que hæc quidem pariter in Cilicia, sub eodem præ- fecto Lysia, ac tisdem fere suppliciis, quibus S. Do- mnina, qua de hic nobis sermo est, torta fuisse per- hibetur: cum tamen illa Ægis una cum aliis inter tormenta animam exhalavit, corpusque ejus fuerit in mare projectum; nostra autem obierit in carcere Anazarbi, ut paulo post dicitur, et quidem absque ullo, ut apparet, comite martyrium subierit, altera ab altera discernenda est. Donna vero, in Marty- rologio S. Hieronymi nomine insignito, apud Da- cherium ad diem XIX Octobris memorata, Puteolis annuntiatur.

C
ejusdem tam
in Fastis
Latinis.

2 Porro S. Dominam, de qua hic, e Græcorum Menologiis acceptam, primus, quem secuti deinceps sunt qui Romanum Martyrologium Gregorii XII jussu emendarunt, Latinis Fastis Galesinius intulit his verbis: In Lysia sanctæ Domninæ martyris: quæ a lictoribus Græcis capta, præfecti judicio sistitur: apud quem Jesu Christi nomen summa animi et vocis libertate confessa, crudelissime cæ- datur: post in carcerem detrusa, iterum quæstio- ne; deinde forcibus membrorum artus ei luxan- tur, pedes subulis candentibus aduruntur. Quibus affecta cruciamentis, rursus in carcerem inclusa, cum oraret et gratias Deo ageret, pro quo mar- tyrium subierat, spiritum reddidit. Galesinium ita contrahit simul et corrigit (quamquam infelici- ter) Martyrologium Romanum: In Lycia (male enim apud Galesinium legitur Lysia) S. Domninæ martyris sub Diocletiano imperatore.

3 Quæ Galesinius scripsit, a Menologio Basilia- no haud multum abluunt: id vero, prout ab Han- nibale Albano, S. R. E. Cardinale, Latine versum est, ad XII Octobris diem ita habet: Domnina Chri- sti martyr, Diocletiano imperatore, in urbe Ana- zarbo nota, quod Christiana esset, a lictoribus Græcis (παρὰ δεικίων ἑλλήνων, id est, more scripto- ribus ecclesiasticis usitato, a lictoribus gentilibus) comprehensa, sistitur Lysia: ducis tribunali. Cumque Domini Jesu Christi nomen libere coram omnibus profiteretur, illum affirmans verum Deum esse, universique Conditorum; falsos au- tem Græcorum (imo potius gentilium) deos, la- pides esse ostendens et ligna et putrem materiam, crudelissime cæditur, pedesque illius candentibus subulis aduruntur: deinde in carcerem conjici- tur. Sed iterum quæstioni subjecta, scipionibus acerrime verberatur: adhæc singuli membrorum artus forcibus illi luxantur, rursusque in custo- diam includitur: in quo, cum oraret et gratias Deo ageret, pro quo etiam martyrium subibat, beatum spiritum reddidit; reliquiæ vero ejus hon- rifice sepulcro illata sunt.

quam Græcis
mentio.

E

4 Lique inde S. Dominam, non in Lysia, ut Galesinius scribit, sed sub Lysia præfecto certasse pro fide; sed neque in Lycia, uti Martyrologium Romanum habet, passa est, de qua nihil Menolo- gium Basilianum dicit: suspicor itaque Martyro- logii Romani emendatoribus, S. Dominam in Ly- cia martyrium subisse scribentibus, vitiosum ali- quod Menologii Græci præluxisse exemplar; idque eo propensius credo, quod similis in Acta SS. Clau- dii, Asterii, etc. error irrepserit, in quibus Lysias, ut recte Ruinartius monuit, Lyciæ præfectus dici- tur, qui Ciliciæ præerat, uti ex Ægea civitate ibi- dem memorata patescit. Neque vero hi soli sunt, qui, eodem Lysia Ciliciæ præfecto, ea in provincia martyrium passi fuerint; sed ejus ibi quoque sævi- tiam expertus est Marinus senex, Anazarbo et ipse oriundus; experti SS. Cosmas et Damianus, experti SS. Zenobius et Zenobia; ut vel hinc satis evadat probabile, non alibi, quam in Cilicia S. Dominam palmam retulisse martyrii. Ceterum Anazarbum, quæ Ciliciæ civitas est, S. Domninæ secundum Me- nologium Basilianum patriam, spectatricem quoque fuisse ejusdem pro fide certaminis, diserte habent

martyrii
palæstra.

F

Menæa